

10. O'zMA, I-27-yig'ma jild, 1-ro'yxat, 11-varoq; I-59-fond, 1-ro'yxat, 16-y'ig'ma jild, 1,2,3-varoqlar.

11. O'zMA, I-103-fond, 1-ro'yxat, 27-yig'ma jild, 39,40- varaqlar.

**АБДУНАЗАР БАХШИ ПОЁНОВ (1954-2022)
(АБДУНАЗАР БАХШИНИНГ 70 ЙИЛЛИГИ ОЛДИДАН)**

Мустафокулов Рўзикул Бойназарович,

Термиз давлат университети ижтимоий фанлар факультети
бошлангич таълим кафедраси доценти, филология фанлари номзоди

Сайфиддинова Нафосат,

Термиз давлат педагогика институти талабаси.

UDK: 94(575.1)

<https://orcid.org/0009-0005-2553-8845>

Аннотация: Ушбу мақолада халк оғзаки ижодининг муҳим ва кенг ижро этилувчи жанрларидан бири терма ва дostonлар таҳлили ва талқини Абдуназар бахши Поёнов ижоди мисолида ўрин олган. Бахши бутун умрини ижодга бахшида этганлиги ҳамда дostonларининг ўзига хос хусусиятлари келтириб ўтилган.

Калит сўзлар: Терма, дoston, бахши, қофия, турок, ритм, дўмбира, оҳанг.

Аннотация: В данной статье одним из важнейших и широко распространенных жанров фольклора является анализ и интерпретация терминов и былин на примере творчества Абдуназара Бахши Поёнова. Упомянется тот факт, что Бахши всю свою жизнь посвятил творчеству, и уникальные особенности его эпоса.

Ключевые слова: Терма, дoston, бахши, рифма, турок, ритм, барабан, мелодия.

Annotation: In this article, one of the most important and widely performed genres of folklore is the analysis and interpretation of terms and epics, as an example of the work of Abdunazar Bakhshi Poyonov. The fact that Bakhshi devoted his whole life to creativity and the unique features of his epics are mentioned.

Key words: Terma, doston, bakhshi, rhyme, turoq, rhythm, drum, melody.

Республикамизда эмас, чет элларда ҳам Абдуназар бахши деб ном олган Абдуназар бахши Поёнов токи умрининг охирига қадар Алпомишдан, элнинг

афсонавий ботирларидан дoston, термалар айтиб яшади. Терма ва дostonлар айтганда, унинг қахрамонлари қиёфасига кирди.

Абдуназар бахши дарё бахши эди. Бу дарёдан қанча-қанча бахшилар бемалол бахраманд бўлар эдилар. Бир сафар борганимизда гурунг орасида бахши менга ёзилажак ва нашр эттириши лозим бўлган янги терма ва дostonлари ҳақида сўзлаб берди.

Бир суҳбатимизда (Бу суҳбатда Ўзбекистон журналистлар уюшмаси аъзоси Маҳмуд Абулфайзов бор эди) Чорша бахши ҳақида журналист ва шоир Тожиддин Раззоқ шундай таклиф қилганди. Шу фикрнинг ҳақ эканлигига яна бир қарра ишонч ҳосил қилдим.

- Таксир, Чорша бахши ҳақида олтмиш-етмиш бетлик рисола ёзиб ташланг. Бахши бобо қарибди. Фурсатни қўлдан бой берманг. Эсингиздан чиқмасин, таксир, Чорша бахшини сиз билан бизга боғлаб бергани йўқ. Тожиддин Раззоқ ҳақ экан-Чорша бахшининг ҳам боғлаб қўйгани йўқ экан. “Хайё-хуйт” деб дунёдан ўтди-кетди. Қилинажак суҳбатлар ҳам, ёзилажак рисола ҳам қолди-кетди.

Абдуназар Поёновнинг ҳам оламдан ўтгани ҳақидаги фикримдан ўтди.

Қисқа фурсат ичида мен деган Ўзбекистонда ном таратган Ўзбекистон халқ бахшиларидан Бобораҳим Маматмуродов, Қора бахши Умиров, Хушвақт бахши Мардонакулов каби бахшиларимиздан нима қолди бу азиз умридан? Бир ховуч болалик хотиралари

ва Сурхон даштларидек кенг, поёнсиз хаёл мулки қолди. Улар умр бўйи ана шу хаёл ва хотира мулки билан яшади. Шуларнинг ёди, кўмаги билан ўнлаб дostonлар, юзлаб термалари қолди. Аммо уларнинг қалб мулкларидан баракали фойдалана олмадик, яна ўнлаб, юзлаб дostonлар ёзиб олиш мумкин эди. Бу бахшилар ўта ёдкаш бахши эди. Ўтган-кетган кўп гаплардан хабари бор, кўп чечан, овози ширали ва фавқулodда хотираси ўткир, ёдкаш инсонлар эди. Уларга хос баҳосиз зийнат ҳам эди. Ана шу зийнатлар билан оламдан ўтди-кетдилар. Улар эл-халқ бахшиси қандай бўлиши лозим эканлигини ёш бахшиларга насиҳат сифатида айтиб кетдилар. Тўғри бахшилар етмиш-саксонга кирганида, кичкина бир йиғин қилиб, баҳоли қудрат бахшининг кўнглига қарай олмадик, бундан хулоса чиқармадик.

“Бахши етмиш ёшингиз кутлуг бўлсин!” дея олмадик ҳам. Мана эл севган ва суйган бахшилар шундай одамлар эди: жимгина яшади ва жимгина оламдан ўтиб кетди.

Бахшилар дostonдан, термадан, сўздан бой-бадавлат одамлар эди. Одамлар бахшилар дўмбирасини чертиб, сўзларни келиштириб, қофиядаги сўзларни келиштириб кетаверади деб ўйлайди, Йўқ ундай эмас. Хақиқий бахши ўзбек шеърятининг барча қонун-қоидаларига амал қилган ҳолда қуйлайдилар.

Шерабод дostonчилик мактабининг меросхўр авлодлари бахшичиликнинг анъанавийлигини сақланган ҳолда терма ва дostonлар айтдилар.

Бахшилар шоир эмаски, қоғозга айтмоқчи бўлган фикрини қоғозга ёзиб ўқиб, ё айтиб берса, қўшиқчи хонанда бўлса эди, у куй басталаб ёдлаган шеърини қўшиқ қилиб қуйлаб берса. Бундай имконият, бундай фурсат бахшичиликда йўқ. У бир дам, бир нафасда юқорида санаб ўтилган талаблар ижро жараёнида фавқулodда қуйилиб келадиган ҳодисалардир. Бу фавқулodда юз берадиган ҳодиса ичига айтмоқчи бўлган терма ёки дoston мазмун моҳиятини, қофия, тuroқ, бўғин каби талаблар юзага

келади.

Ижро жараёнида тингловчилар диққат-эътиборини тортадиган бу қофиялар тизмасидир. Бахшининг қофия санъати мағзи қанчалар тўқ, ўйноқи бўлса, терма дostonнинг оҳангдорлиги муסיқийлиги, жарангдорлиги таминланади.

Юқоридаги фикрларни Абдуназар бахши Поёнов(марҳум 2022) шахсига ва ижодига менгзайдиган бўлсак, фикримиз узукка кўз қўйгандек ярашиб тушади.

Шерабод бахшилик мактабининг забардаст вакилларида бири бахши-шоир, устозлардан бири Абдуназар бахши Поёнов эди. Абдуназар бахши билан 1990-йиллардан бошлаб таниш эдик. Абдуназар бахши жимгина кўлида дўмбира ушлаб дostonлардан парчалар айта бошлаган даврлар эди. Бахши билан кўп бора ижодий суҳбатлар қурганмиз. У одам суҳбатимиз давомида Хўшбоқ бахши, Чорша бахши бахши каби устозларидан миннатдорлиги, улардан кўп терма, дostonлар айтиш сирларини ўрганаётганини айтиб уларга ўз ҳурматини изҳор этишдан бошларди. Бу устозлар сафига Қодир бахши Рахимовни ҳам алоҳида тилга олиб ўтарди.

Ўша даврлар Абдуназар бахшида бадихагўйликда анъаналари анчагина етишмовчиликларга эга эди. Мен гоҳ Маҳмуд Абулфайз, гоҳ Болта Ёриев билан айрим ҳолларда телеведение ходимлари билан бирга борардим. Вақт ўтиши билан машқ, изланиш, ўрганиш, такрорлаш натижасида жамоа орасида ҳаёжонланмаслик манзилига ҳам етиб олади. “1984 йилдан бахшилик фаолиятимни бошлаганман”, - дейди Абдуназар бахши Поёнов, – “отамнинг отаси Эшқурбон гапга чечан, ҳозиржавоб, ҳар бир гапини шеър, мақол билан мустаҳкамлаб ва безаб айтган. Отам раҳматлининг ҳам овози кўп ширали, ёқимли эди. У кишининг ёдкашлиги одамни лол қолдирарди. Бир марта эшитса бўлди, тошга битилгандек, ёдида қоларди. Овози таъсирчан ва жозибали бўлган боис ёшлигида қишлоқма-қишлоқ юриб, “Ё рамазон” айтarkan. Яна бир сифати шу

эдики, отамнинг гурунгига одамлар шошилишар эди. Чунки у киши мохир суҳбатдош ҳам эди.

Бир нарсани, Абдуназар бахши ёшлигида, ҳали ўсмирлик палласидаёқ қўлига дўмбира тутган, терма, дoston айтган эмас. 1984 йилда унинг ёши ўттиздан ошиб қолган эди. Одатда бу ёшга келиб бахши – шоир шаклланиб улгуради. (Албатта, истеъдоди борлари). Агар унга ҳаёт йўлларида машҳур бахшилар сулоласидан бўлган Хушвақт бахши Мардонакулов дуч келмаганида эди, балки то ҳануз томирларидаги оҳанглар ухлаб ётган бўлармиди!

Абдуназар бахши асли Шерободнинг узоқ Хомкон қишлоғидан 1954 йилнинг 8 ноябрида таваллуд топган. Олий маълумотли муҳандис – механик. Бир вақтлари хар бир туманда “Сельхозтехника” деган ташкилот бўларди. Абдуназар ўқишни битириб келгач, Қизирик туманидаги ана шундай ташкилотда 1976 йилда иш бошлаган эди. 1982 – 1983 йилларда у Хушвақт бахши Мардонакулов билан бир ташкилотда ишлади. У пайтлари Хушвақт ҳали ёш эди, қўлтиғидан дўмбира тушмасди. Биров қаёққа деса, ўша ёққа кетаверарди. Хушвақт бахшига қўшилиб Абдуназар ҳам борарди. Хушвақт бахши терма, дoston айтар, кўп қатори Абдуназар ҳам чин мухлис бўлиб тинглар эди. Устоз унинг овозини магнитофон тасмаларига ёзиб ҳам олди. Ёзиб олганларини уйга келгач, тинмай эшитадиган ҳам бўлди. Хуллас, ўзининг ҳам айтгиси келаверди. Томир – томирларида мудраб ётган оҳанглар бир – бир уйғонаверди. Киши билмас жойларда қўлига дўмбира олиб, ўзича, билганича хиргойи қилаверди. Аввалига дарёнинг бир четида ўз билганича айтаверди. Кейин – кейин эса ижод номли дарё уни ўз домига тортиб кетди. Шу – шу бўлди, Абдуназар бахши халқ оғзаки ижодиёти деган теран дарёнинг халқ тилига тушган ғаввосларидан бирига айланди.

“Абдуназар, сенга айтар бошқа гапим ҳам, ўргатадиган терма – дostonим ҳам йўқ. Мендан – да, ўздинг, катта бахши

бўлдинг”, - деди унга бир куни Хушвақт бахши Мардонакулов. Бу гаплар мўйсафид бахшининг Абдуназарга оқ фотиҳа бергани эди.

Бир гал йўли тушиб, шериклари билан Дехқонобод томонларга борди. Бир тўйнинг устидан чиқдилар. Тўйнинг эгаларидан ҳам олдин уларни марҳум Қодир бахши Раҳимовнинг булбулмонанд, дилтортар овози қарши олди. Тўй тугаганга қадар Абдуназар улкан бахшини сармаст бўлиб тинглади. Тўйдан сўнг бир жойда меҳмон бўлдилар. Қодир бахши ҳам бор эди. Устоз бахши илтимос қилди. Сўнгга Абдуназар ийманиб, тортиниб қулига дўмбирасини олди. Айтди, айтаверди. Қодир бахши тинглади, чиройи ёришди ва деди: -Яхши бахши экансан-ку!

Бу ҳам – эл таниган, билган улкан бахшининг Абдуназарга оқ фотиҳаси эди.

Орадан кўп ўтмади. Абдуназар Ангор туманида яшайдиган машҳур Чорша бахши Раҳматуллаевнинг олдига борди. Яна бир имтиҳондан ўтмоқчи эди. Кекса бахши уни “Э, қўйма-е, бор экансан-ку, Абдуназар!” дея ҳайқириб тинглади. Бу ҳам кўп шогирд ва не бир устозларни кўрган. Чорша бахшининг Абдуназарга берган оқ фотиҳаси эди.

Шундай қилиб, Абдуназар Поёнов элимизнинг уч йирик, ҳайбатли бахши-шоирнинг дуосини олишга эришди. Шундан сўнг овози қалтирамайдиган, катта давраларда ҳам кўпнинг сусти босмайдиган бўлди. Давра қанча катта бўлса, эл, тингловчи қанча кўп бўлса, Абдуназар шу қадар дарёдил бўлиб айтадиган бўлди.

Абдуназар Поёнов нафақат ёдкаш, балки билимдон, зукко ва ижодкор бахши, авжи келиб айтса, тилига оҳанглар, оҳанрабо сатрлар қуйилиб келаверади. Тимсоллар, ташбеҳлар, чиройли қофиялар унинг ижодида беҳад кўплиги одамни лол қолдиради. Яна бир гапки, соз чалишда ҳам Абдуназар бахши унча-мунча одамни ортда қолдиради.

“Агар менга Сайқон Қулмонов соз чалишдан сабоқ бермаганида эди, кўп

нарсдан бебахра қоларканман”, дейди бахшининг ўзи. Демак, бундан кўринадики, у бир эмас тўрт танти устознинг қуршовида ижоднинг катта йўлига чиққан бахши эди.

Дўмбира чалиб, тўртта термани ёки ёд олган дostonни билан киши тўлақонли бахши бўлолмайди, - хусусан одам эл ичида таникли бўлгандан кейин зиммадаги маъсулят ҳам ошаркан. Агар бирор тўй ёки йиғинда “Бахши, dostonдан айтиб беринг”, деб илтимос қилиб қолишса, сиз эса “Айтардим, билмайман-да “ десангиз, кўп уят иш бўлади. Раҳматли Қодир бахши айтарди: “Мени асли Сурхондарё, янаям аниқроғини айтсам, Жарқўрғоннинг халқи бахши қилди. Ҳар сафар борганимда одамлар янги doston айтишимни илимос қилишарди. Уларнинг илтимосини бажариш учун тинмай ўқиб-ўргандим”. Мен ҳам худди устоз айтгани каби доимо ўрганаман, ўқийман. Ўзбекистонда тилга тушган бахши, шоир борки, ҳаммасининг уйига бир-бир кириб чиқдим. Уларнинг суҳбатини олдим, нималарнидир ўргандим. Мен ўзимгача ўтган ғойиб бахшиларни ҳам устоз деб биламан. Эргаш Жуманбулбул ўғли, Фозил Йўлдош ўғли, Пўлкан шоир, Мардонакул бахши, Шотўра бахши, Эшонкул бахши, Маматрайим бахши, Абдулла шоир Нурали ўғли, Ислом шоирлар гарчанд менга замондош бўлмасалар-да, бироқ чин устозларимдир. Мени яна Аҳмад Яссавий ва Махтумкули ижоди ҳам кўп мафтун қилади, ўқийман, хузуurlанаман. Айтганча, менинг яна бир катта ва талабчан ҳамда зукко устозим бор. Бу – халқдир. Одамлардан, халқдан кўп нарсаларни ўрганаётганимни ҳеч қачон яширмайман. Чунки халқ орасида, эл оғзида кутилмаганда ноёб термалар кезиб юради. Уларни битталаб тергилаб оладиган одатим бор. Бахши дарё бўлмоғи учун томчи – томчилардан бунёд бўлади, бирданига дарё бўлиш деган гап йўқ” деган эди бахши.

Гапимизнинг исботи мисолида бахшининг “Наврўзи оламга бағишланган термасига эътибор қаратамиз. Ҳа, фасллар дилбар келинчаги, тўрт фаслнинг дурдона,

дилбарининг таърифи-ю тасвири Ўзбекистон халқ бахшиси Абдуназар Поёновнинг терма оҳанграбо куйлари ҳозирда ҳам кезиб юрибди:

Абдуназар сайратавер созингни,
Гуркуратиб сен юртда зўр базмингни,
Завқ билан ўтказгин баҳор-ёзингни,
Қутлайвергин бир олам Наврўзингни,
Янги кунда ўйнанг йигит-қиз бугун.
Дала-даштда манграшади қўзичоқ,
Ўлан айтиб, йигит-қизлар хушчақчақ.
Дарахтларда қушлар сайрайди, чақ-чақ,
Буни кўриб қалблар дарёдек уйғоқ.

Сумалакка бағишланган бахши кўшиқларида қувонч, завқ-шавқ, ҳаётга муҳаббат туйғулари тараннум этилади. Момолар эртақ-жумбоқ сўйлаб, базми-жамшидни куйлайди. Наврўз келди кир-адирларда минг бир рангда товланади. “Шариллаб эрийди тоғларнинг қори”, дехқонлари эса дала томон йўл олади. Баҳор гуллари гўзал қизларнинг ўлан, ёр-ёрга чорлаб кўнгилларни хушнуд этади. Қизлар тол баргларда гулчамбар тақиб мажнунтоллар тагида ҳалинчаклар учишади.

Унда кўшиқларим қанча гўзаллик шайдоси, қизлар сочларига чучмомолардан гулбарглар тақишга даъват этади. Севги-вафо, меҳр-муҳаббат, куртаклари ҳам юз кўрсатиб, Наврўз тантаналарига улашиб кетади. Қай бир томондан камалак ёй тортади. “кўк сомсалар ёпишиб ялпиздан, омонлик эй, омонлик”, дея момолар ўланлари борлиқ узра сингиб кетади. Дарахтлар шоҳида қушлар сайроқсози бутун оламни куйга буркаб, интиқ дилларга завқ-шавқ бахшида этади. Наврўз кўкламида дала-даштларда қўй-ю қўзилар марашиб, дикир-дикир ўйинлари бахшилар илҳомига янада илҳом кўшади.

Дарҳақиқат, одам бирданига дарё бўлолмайди. Шошса, қумга сингган томчидек ғойиб бўлади. Абдуназар бахшининг репертуарида “Тўрўғлининг туғилиши” деган ажойиб doston бор. Шу dostonдаги бир эпизод, тасвир, тафсилотлари билан одамни ўзига жалб қилади. Бу эпизодни Абдуназар бахшига жарқурғонлик Тилло бобо деган киши

Нормурод бахшидан (Шерна бахшининг ўғли Нормурод бахши эмас, бошқа бахши) эшитганини айтиб беради. Абдуназар бахшининг айтишича, бу талқин бошқа ҳеч бир бахшида йўқ. Воқеа, талқини бундай эди:

Чамбилбелда иккита беклик бор эди. Бир томонига Нор оға, иккинчи томонига эса Аҳмад Сардор бек эдилар. Нор оғанинг икки хотини бор эди. Бирини Оқ пари, иккинчисини бўлса Тонус гўзал дер эдилар. Оқ паридан бир қиз туғилади. Отини Холжувон қўядилар, вақти вояга етиб, шундай гўзал бўлдики, ҳуснда унга ҳеч ким тенг келолмади. Ойдин кечаларда чиқиб жамолини ёйса, ой ҳам унинг ҳуснини кўриб уялар эди. Қоронғу кечаларда ташқарида жамолини ёйса, ёруғлиги, шуъласига хирмончилар шоха ташлаб олар эдилар. Жамолининг шуъласи кечалари Аҳмад сардорнинг беклиги ҳудудига ҳам тушиб турарди. Шунда Аҳмад сардор беклигидаги бор бойлигини сарфлаб, уни ўз никоҳига олади.

Абдуназар бахши шу эпизод-талқини “Тўрўғлининг туғилиши” достонига чиройлик йўсинда ва муносабат тарзда киритишга муваффақ бўлди. Бу эса достоннинг жозибасини янада оширади. Бир сўз билан айтганда, Абдуназар бахши билмаганларини сўрашдан уялмайдиган, ҳамиша излаб, изланиб юрадиган бахшиларнинг хилидан эди. Билмайдиган нарсасини биламан деб айтмагани каби, билган, биладиган нарсасини билмайман деб ҳам айтмайди.

Қиш кунлари эди. Гуппуллаб қор ёғарди. Абдуназар энди-энди бахши сифатида тилга тушаётган чоғлар эди. Қоронғу тушиш арафасида уйнинг олдига бир машина келиб тўхтади. Ичидан эса бегона одамлар тушди. Бахши уларни уйига таклиф қилди.

Биз Самарқанднинг Жомбой туманидан бўламиз,- дея гап бошлади. Улардан ёши улуғи,- бир қариндошимиз тўй қиялди. Сизни телевизорда кўрган эдик. Шунга тўйимизга бир хизмат қилсангиз деб келдик, нима дейсиз?

Шунча йўлдан сўраб-суриштириб

келган бу одамларга Абдуназар нима дейди, “хўп” дейди-да. Шу-шу бўлди, Абдуназар бахши тўйлардан, йиғинлардан, фестивалъ, кўрик-танловлардан бўшамай қолди. “Тапнинг тўғриси айтганда, мени шу бир қулоч келадиган дўмбира элга танитди”, - дейди у.

Дарҳақиқат, шундай бўлди. 1985 йил илк марта Хоразм вилоятининг Шовот туманида бўлиб ўтган бахши-шоирларнинг Республика кўрик- танловида иштирок этган эди. Шундан бери Республика ҳамда Халқаро кўрик-танловларда мунтазам қатнашиб ва аксарият ҳолларда ғолиб бўлди. Изма-из уч йил вилоят бахши-шоирлар беллашувида биринчи ўринни эгаллади. 1999-2003 йилларда Марказий Осиё республикалари бахши-шоирларнинг ва оқинларнинг кўрик-танловларида иккинчи, 2001 йилда эса биринчи ўринни олди. 1994 йилда Қирғизистоннинг Бишкек шаҳрида “Манас” эпосининг 1000 йиллигига бағишлаб оқинларнинг халқаро кўрик танлови ўтказилди. Бунда Абдуназар бахши иккинчи ўринни эгаллашга муваффақ бўлди.

2000 йилнинг июн ойида Туркиянинг Анкара шаҳрида бўлиб ўтган “Турк дунёси ошиқлари”нинг халқаро анжуманида иштирок этиб, ғолиблик дипломи ва медалини қўлга киритди. (Дарвоқе, турклар бахши-шоирларни ошиқлар деб аташаркан. Тўғри-да, одам ошиқ бўлмаса, терма, достон айтадимиз!).

Аслини олганда, 2000 йил Абдуназар бахши учун энг эса қоладиган йиллардан бири бўлди. Туркияга боришдан бир ой аввал у тасодифан Федерико Леотор деган йигит билан ҳамсуҳбат бўлиб қолди. У турк халқлари бўйича этномусикашунос экан. Шу одамнинг таклифига биноан олти нафар бахши, Оқиннинг сафида Европа мамлакатлари томон юзланади. Олтовлоннинг ичида Абдуназардан ташқари, Қозоғистондан, Туркменистондан ва Ҳакасиядан бахши-оқинлар бор эди. Ҳакасиялик бахшини Улуғбошов Евгений дер эканлар. Олтовлон аввал Франциянинг уч жойида концерт беришди.

Биринчи концерт машхур Париждаги “Телавилли” театрида уюштирилади.

Ўз навбатида эса бу мамлакатнинг одамлари бахшиларнинг чечанлигига, санъатига тан бердилар, мафтун бўлдилар. У на миллат танларкан. Асл нарса қаерда бўлмасин, ўзининг чин баҳосини оларкан. Абдуназар бахши дунё кезиб, дунё одамларига ўзбекнинг оҳангларида айтиб, уларни лол қолдириб, дарёдай тошиб ўтди.

Айтарга Шерободнинг узоқ ва чекка Ҳамкон қишлоғида туғилган, айни пайтда эса Қизирик туманининг бир томони поёнсиз кум барханларига тутшиб кетган “Хомкон” маҳалласида яшайдиган Абдуназар бахши Поёновни эндиликда туркийзабон ўнта мамлакатда, шунингдек, айтиб ўтганимиз Франция, Белгия, Швейцарияда ҳам танилиб улгурди. Ўзи айтгани каби, “Бир қулоч дўмбиранинг орқасидан дунёни кезди”.

Шеробод, Қизирик, Шўрчи, Жарқўрғон, Қумқўрғон, Ангор туманларидаги тўйларнинг деярли барчаси Абдуназар бахшининг иштирокисиз ўтмасди. Бундан ташқари, уни Самарқарқанд, Сирдарё, Жиззах, Қашқадарё, Тошкент вилоятларидан ҳам кўп йўқлаб туришарди.

Унинг ижодига фольклоршунос олимларнинг ҳам назари тушган. Марҳум профессор, олим, фольклоршунос, филология фанлари доктори Малик Муродовнинг “Алпомишнома” китобига Абдуназар бахши ижодидан парчалар келтирилган. Шунингдек, Малик Муродов ва Абдуолим Эргашевлар Абдуназар бахшидан “Алпомиш” достонининг Сурхондарё вариантыни ёзиб олишган ва у нашрдан чиқди.

Абдуназар бахши бу достонни маҳорат билан айтиб яшади. Унинг “Олтин қабок”, “Алланазар олчинбек”, “Хонойим пари”, “Авазхоннинг туғилиши”, “Санам Гавҳар”, “Туркистон”, “Равшан ва Зулҳумор”, “Тўрўғлининг туғилиши ва ўспиринлиги”, “Хонойим пари”, “Авазнинг туғилиши”, “Турсун мерган ва Рамозон чобогон” каби анъанавий достонлар ҳам ёзиб олинган ва чоп этилди. Бунданда, кўп достон ва

термалари ўзи билан кетди. Фақат афсус дейиш қолди холос.

Қатор бахши-шоирлардан фарқли ўларок, Абдуназар бахши қалами қайралган ижодкор-бахши эди. Унинг “Турсун мерган ва Рамозон чобогон” ҳамда “Даврқул полвон” номли достонлари кўп минг нусхада чоп қилинган ва завқ билан ўқилмоқда.

Бахши репертуарида йигирмадан зиёд достон, икки юзга яқин термалар қолди. Бахшининг “Олтин қабок” ва “Санам-гавҳар” достонлари республика радиоси томонидан ёзиб олинган ва доимий равишда тингловчиларга тақдим қилиб турилади.

“Биз ҳам бир ёруғ манзилга етсак деб Абдуназар бахшининг этагидан тутиб, шогирдлик мақомида юрибмиз”-дейишади Гулбой Мирзаев, Шерали Жумаев, Мухаммади Эшбоев, “Нихол” мукофоти совриндори Илҳом Норов ва бошқа қатор ёш бахши-шоирлар. Устоз бахши эса уларга неки билган, англаганидан сабоқ бериб кетди.

2003 йилнинг кузида эса Абдуназар бахши Поёнов ҳаётида ҳеч қачон унитилмас воқеа юз берганди. Унга Ўзбекистон республикаси фармонига кўра, “Ўзбекистон республикаси халқ бахшиси” унвони берилган эди.

Бахши қарийб қирқ йил ичида катта доволардан ошиб ўтишга, баланд манзилларни забт этишга улгурди. Унинг оҳанглари йўл-йўлакай қумликларга сингиб кетмади, балки минглаб қалбларга кўчди. Агар ўзбек халқ ижодиётини улкан бир дарёга менгзасак, Абдуназар бахши Поёнов ижоди ана шу дарёга қўшилаётган бардавом бир ирмоқдир. Охирати обод бўлсин.

Сурхоним

Дилларим нур берсин Аллоҳ Қуръони,
Кўрганларнинг сира қолмас армони,
Дунёга жар солган кўҳна Турони,
Термизийдан айтай ҳадис суруни,
Йилдан-йилга файзи бор Сурхоним,

Қутлуғ жойдир сизга айтсам Шеробод,
Бир ёғи Қизирик, бири Музрабод,

Меҳнатидан чўллари бўлган обод,
Ёронлар ўтганда қилинглари зиёрат,
Исо имом Термизий бор Сурхоним.

Алпомишлар отин сурган бул макон,
Бобошоир ўйнаб-ўсган Бешқўтон,
Бўлиб ўтган экан сўзига Султон,
Сўзларига бош эгган амалдору хон,
Бахшилиқдан устози бор Сурхоним,

Тоғлар орасида турар тонг юлдуз,
Шуъла бериб турар кеча-ю,кундуз,
Айта берсам сўзим келар изма-из,
Оқтош-Хўжаикондан чиққан туз,
Эл-халқига совғаси бор Сурхоним,

Тоғларига чиқсанг каклик нависи,
Эртак жумбоқ айтар бобо, момоси,

Бойсун тоғда бордур , “Омонхона”си,
Дардинга шифодир Жайронхонаси,
Шифобахш сувлари бор Сурхоним,

Ғоз қишлоқдан чиққан девман валломат,
Чуқурқўл ойинидан жасур Абсаот,

Абдулла полвон жаҳонга солди ҳайбат,
Буларнинг бариси Алпомиш авлод,
Марди-майдон шерлари бор Сурхоним,

Истиклол шамоли кўкракка эсиб,
Темир йўл қурулди тоғларни кесиб,
Ватанни куйламоқ қилибди насиб,
Мероси созини бағримга босиб,
Дўмбирада нағмаси бор Сурхоним.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari. 4-jild. –Toshkent: “O‘zbekiston”. – B. 387.
2. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz. 1- jild. Toshkent: “O‘zbekiston”, 2017. 570 – b.
3. Mustafoqulov R.B., Surxondaryo fol’klorining hozirgi yashash holati va badiiyati. Monografiya. “Xonjiza maskani”nashriyoti. 2023-yil.
4. Mustafoqulov R.B., Uslubiy qo‘llanma. Xalq pedagogikasi sarchashmasi. TerDU NMM nashriyoti 2023-yil.
5. Qahhorov A. Yangi dostonlar, T., “Fan”, 1998.
6. Mustafoqulov R.B., “Alpomish Talqinlari” (Ilmiy –metodik qo‘llanma) Termiz davlat universiteti 47-bet. Termiz-2000.
7. Mustafoqulov R.B., Xalq og‘zaki ijodi-tarbiya maktabi Xalq pedagogikasi Xalqaro simpozimu materiallari. 95-96-betlar. Termiz-1995 y.
8. Mustafoqulov R.B., Termalarning folklordagi o‘rni. O‘zbekiston filologiyasi va uni o‘qitish metodikasi masalalari. 13-19-betlar Termiz-2008 y.
9. Imomov K., Mirzayev T., Sarimsoqov B., Safarov O .,O‘zbek xalq og‘zaki poetik ijodi, T., “O‘qituvchi” 1990. 23-42-b.
10. Mustafoqulov R.B., Cho‘pon qo‘shilari “Nasab” nashriyoti 3 bt. Qarshi 2009
11. Абдуназар бахши Поёнов. “Турсун мерган ва Рамазон чобоғон”. Тошкент-“Меҳнат”-2000
- 12..Murodov M,Ergashev A. Alpomishnoma,Toshkent-“Mehnat”-1999
13. “Alpomish” - o‘zbek xalq kaxramonlik eposi. Toshkent O‘zbekistan Respublikasi fanlar akademiyasi fan nashri 1999
14. Davruqul polbon doston aytibuvchi Abdunazar baxshi poyon o‘g‘li Toshkent-«Adolat»-2003
15. Usarava.M. Surxon bahshilari kecha bugun. Termiz-«Jayxun»-2016.